

TAAL &
DIDACTIEK

Stellen

Henk Huizenga

Noordhoff Uitgevers

Taal & Didactiek

Stellen

Taal & Didactiek

Stellen

Henk Huizenga

Tweede druk

Wolters-Noordhoff Groningen | Houten

Ontwerp omslag: Lynck + Zoon, Groningen
Omslagillustratie: Digital Vision
Fotografie voorwerp: John Welling

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan: Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB Groningen, e-mail: info@noordhoff.nl

Met betrekking tot sommige teksten en/of illustratiemateriaal is het de uitgever, ondanks zorgvuldige inspanningen daartoe, niet gelukt eventuele rechthebbende(n) te achterhalen. Mocht u van mening zijn (auteurs)rechten te kunnen doen gelden op teksten en/of illustratiemateriaal in deze uitgave dan verzoeken wij u contact op te nemen met de uitgever.

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die desondanks onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich aanbevolen.

De reeks Taal & Didactiek staat onder redactie van:
drs. H. Huizenga
drs. R. Robbe
drs. H.E. van Wessel

2 3 4 5 / 11

© 2004 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 978-90-01-84977-1
ISBN 978-90-01-40716-1
NUR 842

Woord vooraf bij de tweede druk

Voor de meeste mensen fungeert de taal op een heel natuurlijke manier als communicatiemiddel. Ze voeren zonder moeite een gesprek, vertellen een wildvreemde hoe hij moet rijden of storten in een talkshow op de televisie hun meest intieme geheimen over de argeloze kijker uit. Maar als er iets op papier gezet moet worden, ligt het opeens heel anders. Veel mensen moeten lang nadenken over de juiste formulering en de zinnen rollen niet meer automatisch uit de pen. Ze veranderen tot in den treure iets aan de volgorde van de tekst en als de spellingcorrector op de pc niet op volle kracht meedraait, weten ze geen brief zonder fouten op papier te krijgen. Spreken is de meeste mensen op het lijf geschreven, maar schrijven is minder vanzelfsprekend.

De meeste mensen leren schrijven op dezelfde manier als ze hebben leren spreken: gewoon proberen, met vallen en opstaan en door schade en schande wijs worden. In het onderwijs wordt er heel vaak van uitgegaan dat kinderen in staat zijn om een tekst te schrijven, omdat ze ook mondeling hun zegje weten te doen. Het gevolg is dat er weinig aandacht wordt besteed aan de manier waarop je een tekst moet schrijven.

In dit boek uit de reeks *Taal & Didactiek* staat de manier waarop je kinderen een goede tekst leert schrijven centraal. Dat is geen eenvoudige zaak waar het laatste woord over gezegd is. Als kinderen $8 + 7$ bij elkaar moeten optellen of het woord 'lopen' correct moeten schrijven, kun je daar een aantal duidelijke strategieën voor geven. Het gaat om een gesloten leertaak, waarvan de uitkomst vastligt. Dat is anders bij het schrijven van een tekst. Je kunt niet van tevoren zeggen wat het eindproduct moet worden, en dat is natuurlijk ook juist de charme van het schrijven. Dat betekent wel dat de didactiek van het stellen er niet eenvoudiger op wordt. Je moet je niet te veel richten op het eindproduct (dat ligt immers niet vast), maar meer op het proces waardoor dat eindproduct tot stand komt.

Nu is het schrijven van een tekst een uiterst ingewikkeld proces. We weten niet precies hoe dat in z'n werk gaat. Wat erover bekend is, zijn theorieën, aannemelijke veronderstellingen over hoe het zou kunnen zijn. De instructie voor het stellen kan dus ook niet heel precies zijn. Je kunt globale aanwijzingen geven, heel sterk focussen op een detail of een voorbeeld geven van het soort tekst dat je van een leerling verwacht. Om de stelinstructie zo effectief mogelijk te laten verlopen, pleit ik er in *Stellen* voor om de instructie te beperken tot één of twee aspecten die bij het schrijven van een tekst belangrijk zijn. Dat betekent dat je wel moet weten wat er zoal gebeurt als iemand een tekst schrijft. Daarom zal ik in dit boek eerst uitgebreid ingaan op het stelproces. Het model van het stelproces uit hoofdstuk 2 is het kader voor de rest van het boek. Het is een hulpmiddel voor de didactiek van het stellen. Je kunt het gebruiken voor:

- het ontwikkelen van activiteiten die voorbereiden op het stellen;
- het formuleren van lesdoelen;

- het maken van een leerstoflijn;
- het geven van gerichte instructie;
- toetsing en registratie van stelprestaties;
- hulp voor achterblijvende leerlingen;
- een hulpmiddel om taalmethoden te beoordelen.

Met deze onderwerpen hebben we al zo'n beetje de hoofdstukkenindeling van *Stellen*. De opzet van het boek is gelijk aan de andere boeken uit de reeks *Taal & didactiek*. Na een inleidend hoofdstuk komt achtereenvolgens een aantal aspecten van het stelonderwijs aan de orde. Over sommige onderwerpen is weinig bekend, zorgverbreding bijvoorbeeld. Dat hield in dat er het nodige onderzoekswerk verricht moest worden, wat ook weer nieuwe materialen en hulpmiddelen opleverde. In *Stellen* vraag ik aan de ene kant aandacht voor gerichte instructie op een beperkt aantal aspecten van het stelproces, maar aan de andere kant wordt ook keer op keer het belang van functionaliteit benadrukt. Stellen is een communicatieve bezigheid. Je schrijft iets op om het later terug te kunnen lezen, je richt je altijd tot een bepaald publiek. Daarom moeten we in het onderwijs ook zoveel mogelijk proberen die communicatieve setting te benaderen. Doelgerichte instructie moet altijd gevolgd worden door toepassing in een functionele situatie, waarbij het stellen echt als communicatiemiddel functioneert. Als dat mogelijk is, kun je als leerkracht proberen een leeromgeving te ontwerpen waarbinnen de leerlingen worden gestimuleerd en uitgedaagd tot het schrijven van teksten. We noemen dat wel betekenisvolle taalactiviteiten.

Dit boek is in de eerste plaats geschreven voor pabo-studenten. Daarnaast is het boek ook zeer geschikt voor basisscholen om hun eigen stelonderwijs te verbeteren. Het biedt een aantal handreikingen voor instructie, registratie en zorgverbreding die onafhankelijk van een methode gebruikt kunnen worden. De opdrachten aan het eind van elk hoofdstuk zijn bedoeld voor verwerking, toepassing en verdieping van de leerstof.

In deze tweede druk is het boek op een aantal punten aangepast en geactualiseerd. Vooral hoofdstuk 3 over voorbereidend stellen is sterk gewijzigd. In hoofdstuk 5 besteed ik meer aandacht aan stellen als functionele taalactiviteit en in hoofdstuk 6 ga ik uitvoeriger in op het gebruik van de computer als hulpmiddel bij het stelonderwijs. Ik besteed aandacht aan de nieuwste taalmethoden, zoals de tweede versie van *Taaljournaal*, de derde versie van *Taal actief*, *Taalverhaal* en *Taal op maat*. Methoden die niet meer verkrijgbaar zijn, laat ik nagenoeg onbesproken. Bij de meeste hoofdstukken zijn er nieuwe verwerkingsopdrachten opgenomen.

Henk Huizenga
Hasselt, januari 2004

Inhoud

- 1 Inleiding 9**
 - 1.1 Stellen of schrijven 10
 - 1.2 Stellen in de basisschool 12
 - 1.3 Knelpunten in het stelonderwijs 17
 - Samenvatting 20
 - Opdrachten 21
- 2 Het stelproces 23**
 - 2.1 Stellen en andere taalvaardigheden 24
 - 2.2 Theorieën over het stellen 25
 - 2.2.1 Vertellend schrijven 26
 - 2.2.2 Denkend schrijven 28
 - 2.3 De componenten van het stelproces 31
 - 2.4 De ontwikkeling van de stelvaardigheid 38
 - Samenvatting 41
 - Opdrachten 42
- 3 Voorbereidende activiteiten 47**
 - 3.1 De schrijfontwikkeling bij peuters en kleuters 48
 - 3.2 Activiteiten als voorbereiding op het stellen 51
 - 3.3 Het stimuleren van beginnende geletterdheid 63
 - 3.3.1 Beginnende geletterdheid in de kleutergroepen 64
 - 3.3.2 Beginnende geletterdheid in groep 3 63
 - 3.4 Voorbereidend stellen 65
 - Samenvatting 67
 - Opdrachten 68
- 4 Doelstellingen en leerstofordening 71**
 - 4.1 Doelstellingen van het stelonderwijs 72
 - 4.2 Criteria voor leerstofordening 73
 - 4.3 Een leerstoflijn stellen 76
 - 4.4 Ordenen op microniveau 77
 - Samenvatting 80
 - Opdrachten 81
- 5 Instructie 83**
 - 5.1 Uitgangspunten voor schrijfinstructie 84
 - 5.2 Instructieprincipes voor het stelonderwijs 86
 - 5.2.1 Het gebruik van voorbeeldteksten 87
 - 5.2.2 Gerichte aanwijzingen 89
 - 5.2.3 Hardop denken 91
 - 5.2.4 Planmatig stellen 96
 - 5.3 Stellen als functionele taalactiviteit 97
 - 5.3.1 Stellen in leesmethoden 98
 - 5.3.2 Stellen in zaakvakmethoden 100
 - 5.3.3 Stellen in projectonderwijs 102
 - 5.4 Basislesmodel stellen 105
 - Samenvatting 107
 - Opdrachten 108

- 6 Werkvormen en hulpmiddelen 111**
- 6.1 Werkvormen bij het stelonderwijs 112
- 6.1.1 Werkvormen in de instructiefase 112
- 6.1.2 Werkvormen in de verwerkingsfase 113
- 6.1.3 Werkvormen in de evaluatiefase 119
- 6.2 Hulpmiddelen bij het stelonderwijs 120
- 6.3 De computer als hulpmiddel bij het stelonderwijs 121
 - Samenvatting 127
 - Opdrachten 128

- 7 Toetsing en evaluatie 131**
- 7.1 Problemen bij de beoordeling van teksten 132
- 7.2 Uitgangspunten voor de beoordeling van teksten 133
- 7.3 Mogelijkheden voor beoordeling 137
- 7.3.1 Gestandaardiseerde toetsen 137
- 7.3.2 Cijfers geven 138
- 7.3.3 Beoordelingsschalen 139
- 7.3.4 Commentaar 141
- 7.3.5 Werkbespreking 143
- 7.3.6 Beoordeling door kinderen 144
- 7.3.7 Schrijfdossier 144
- 7.4 Het analyseren van stelproblemen 145
 - Samenvatting 147
 - Opdrachten 149

- 8 Zorgverbreding en differentiatie 151**
- 8.1 Kenmerken van zwakke schrijvers 152
- 8.2 Uitgangspunten voor hulp aan zwakke schrijvers 153
- 8.3 Hulp bij stelproblemen 156
- 8.3.1 Preventieve hulp 156
- 8.3.2 Instructieve hulp 157
- 8.3.3 Remediërende hulp 158
- 8.4 Differentiatie bij het stelonderwijs 161
 - Samenvatting 162
 - Opdrachten 164

- 9 Methoden voor stellen 165**
- 9.1 Soorten stelmethoden 166
- 9.2 Nieuwe ontwikkelingen in stelmethoden 170
- 9.3 Het beoordelen van een leerlijn stellen 171
 - Samenvatting 172
 - Opdrachten 173

Literatuur 175

Illustratieverantwoording 178

Register 179

Inleiding

1

- 1.1 Stellen of schrijven
 - 1.2 Stellen in de basisschool
 - 1.3 Knelpunten in het stelonderwijs
- Samenvatting
Opdrachten

Bijna iedereen produceert in zijn leven een respectabele hoeveelheid teksten. Je hoeft er geen bevlogen dichter of getalenteerd journalist voor te zijn. Een boodschappenbriefje, een advertentie voor een overbodige koelkast op het prikbord in de supermarkt, een sinterklaasgedicht, een verlanglijstje, een briefje voor de buurvrouw die de planten water geeft, een boze brief aan het reisbureau dat een kamer met uitzicht op zee beloofde, allemaal voorbeelden van alledaagse teksten. Schrijven lijkt steeds belangrijker te worden. In veel beroepen moeten allerlei gegevens op papier gezet worden. Een storingsmonteur vult een uitgebreid formulier in, een verkoper noteert een klacht van een klant en een vertegenwoordiger voert een bestelling in op zijn laptop. Door de opmars van communicatie via e-mail, sms'en en chatten heeft het schrijven alleen maar aan belang gewonnen.

Ook kinderen ontdekken al op heel jonge leeftijd dat letters belangrijk zijn. Kleuters van drie krabbelen wat lijntjes op papier en komen trots vertellen dat ze al hun naam kunnen schrijven. Op de basisschool wordt vanaf groep 3 veel tijd en energie gestoken in het schrijven. Dat gebeurt niet alleen bij het vak taal, maar ook bij veel andere vakken. Dit boek gaat vooral over schrijven op de basisschool. Hoe leren we kinderen een eenvoudige tekst schrijven? Hoe krijgen kinderen plezier in schrijven? Hoe helpen we kinderen die problemen hebben met het schrijven van teksten? En wat gebeurt er precies als iemand een tekst moet schrijven; welke vaardigheden gebruikt een schrijver? Op die vragen probeert dit boek een antwoord te geven. We zullen daarbij in plaats van 'schrijven' ook de term 'stellen' hanteren. Deze term wordt vaak gebruikt om verwarring met het motorisch schrijven te voorkomen.

In dit eerste hoofdstuk geven we eerst een beschrijving van wat er op de basisschool zoal gebeurt op het gebied van het stelonderwijs. In paragraaf 1.1 gaan we vooral in op de verschillende termen en begrip-

pen die voor het stelonderwijs gebruikt worden. Paragraaf 1.2 geeft zicht op de plaats van het stelonderwijs in het onderwijs en in paragraaf 1.3 bespreken we de problemen bij het stellen in de basisschool.

1.1 Stellen of schrijven

Binnen de taaldidactiek worden nogal wat verschillende benamingen gebruikt voor het onderwijs in schriftelijke taalvaardigheid. Je komt begrippen tegen als ‘aanvankelijk schrijven’, ‘voortgezet schrijven’, ‘creatief schrijven’, ‘vertellend schrijven’, ‘denkend schrijven’, ‘zakelijk schrijven’ en ‘stellen’. Ook het woord ‘schrijven’ wordt in het onderwijs in verschillende betekenissen gebruikt. Daarom is het zinvol eerst eens wat duidelijkheid te scheppen in deze terminologische verwar- ring.

Als we het in dit boek over ‘schrijven’ hebben, dan we bedoelen we niet het motorisch schrijven, waarbij de kinderen wordt geleerd hoe ze letters moeten vormen en een goed leesbaar handschrift kunnen ont- wikkelen. Onder schrijven of stellen verstaan we *een vorm van commu- nicatie waarbij gedachten, ervaringen, meningen, ideeën, waarnemingen en gevoelens schriftelijk worden weergegeven in de vorm van een tekst*. Die toe- voeging ‘in de vorm van een tekst’ is belangrijk. Het geeft aan dat schrijven altijd een product oplevert dat aan bepaalde regels moet vol- doen, de regels die gelden voor een tekstsoort. Een tekst is dus een samenhangend geheel van zinnen, er zit een bepaalde structuur in. Het maken van aantekeningen in de marge van een boek, het krabbelen van drie losse woorden op een kladblaadje of het maken een kattebel- letje, valt dus niet onder het schrijven van een tekst. In al deze gevallen wordt er niet een bepaalde tekstsoort geproduceerd, maar gaat het om wat losse woorden die nauwelijks een communicatieve bedoeling heb- ben, maar meer als een geheugensteuntje fungeren.

Omdat in de basisschool de term ‘schrijven’ meestal wordt gebruikt voor het motorisch schrijven, hanteren we liever de benaming ‘stelle- n’. In veel nieuwere taalmethoden, zoals *Taalverhaal*, *Taaltijd* en *Taal- leesland*, wordt ook de term ‘stellen’ gebruikt in plaats van ‘schrijven’. De motorische schrijfhandeling is in feite een onderdeel van het stel- len, net als bijvoorbeeld het correct spellen van woorden. De verschil- lende aspecten van het stellen zullen we uitgebreid behandelen in hoofdstuk 2.

Binnen het stelonderwijs wordt ook vaak een onderscheid gemaakt tus- sen creatief schrijven en zakelijk schrijven. Die termen suggereren dat het om heel verschillende vaardigheden zou gaan, maar dat is niet het geval. Ook is het niet zo dat alleen bij creatief schrijven een beroep wordt gedaan op de creativiteit en inventiviteit van de schrijver. Het verschil tussen creatief schrijven en zakelijk schrijven heeft voorname- lijk te maken met het doel van de schrijver en de tekstsoort. Er is geen verschil in de vaardigheden die je gebruikt. Ook bij zakelijk schrijven schakelt iemand zijn creativiteit in en een creatieve tekst kan in een heel zakelijke stijl geschreven zijn.

Bij zakelijk schrijven wil de auteur vooral kennis overdragen, zijn me- ning geven, iemand overtuigen of bepaalde dingen verduidelijken. Het gaat dan niet in eerste instantie om een creatief proces, maar de schrij-

Zakelijk schrijven

ver wil iets bereiken wat buiten de tekst zelf ligt. Hij kiest daarvoor het medium tekst, omdat dat efficiënter is dan aan tien personen hetzelfde verhaal te vertellen. Bij zakelijk schrijven passen tekstsoorten als een folder, een gebruiksaanwijzing, een brief of een verslag.

Creatief schrijven

Bij creatief schrijven is de auteur er in eerste instantie op uit een originele tekst te produceren. Dan ligt het doel dus meer in het schrijven zelf. Je wilt een mooi verhaal schrijven of een ontroerend gedicht of een hoorspel met een verrassend plot. Dat betekent dat je veel aandacht schenkt aan de stijl van schrijven of aan de structuur van je tekst. Het is natuurlijk niet zo dat een creatieve tekst inhoudelijk niets te melden heeft. Bij creatief schrijven heeft de auteur vaak ook de bedoeling mensen te overtuigen of een bepaalde visie op de werkelijkheid te geven. Maar het creatieve, het maken van een goede tekst, is het hoofddoel. Tekstsoorten die je bij het creatief schrijven veel gebruikt, zijn een verhaal, een gedicht, een lied of een roman.

Het verschil tussen creatief schrijven en zakelijk schrijven heeft echter niet zozeer met de gebruikte tekstsoort te maken. Een brief kan zowel zakelijk als creatief zijn; dat hangt van de doelstelling van de schrijver af. Het verschil is ook niet altijd duidelijk aan te geven. Een advertentie rekenen we meestal tot de zakelijke teksten, maar een medewerker van een reclamebureau die een advertentie ontwerpt, heeft heel vaak de bedoeling een mooie, pakkende en originele tekst te schrijven. In dat geval valt het onderscheid tussen zakelijk schrijven en creatief schrijven eigenlijk weg. In de didactiek van het stellen is het onderscheid tussen zakelijk schrijven en creatief schrijven van ondergeschikt belang. Voor het aanleren van de schrijfvaardigheid zou het nog wel een rol kunnen spelen bij de behandeling van tekstsoorten. Maar in de praktijk blijkt dat kinderen niet zo'n sterk onderscheid maken tussen zakelijke en creatieve teksten. Zeker in de lagere groepen lijken de diverse soorten teksten van kinderen nog heel sterk op elkaar en schrijven ze zakelijke teksten vaak op een verhalende manier.

In het stelonderwijs worden vaak drie fasen onderscheiden: voorbereidend stellen, aanvankelijk stellen en voortgezet stellen. In plaats van 'stellen' wordt ook wel de term 'schrijven' gebruikt, maar ook nu geldt weer dat het duidelijker is 'stellen' te gebruiken om verwarring met de schrijfmotoriek te voorkomen (ook daar kom je de term 'voortgezet schrijven' tegen).

Voorbereidend stellen

Voorbereidend stellen hoort thuis in groep 1, 2 en 3. Het is niet echt een aparte taalvaardigheid, waar een complete les aan besteed wordt, zoals in de bovenbouw van de basisschool. Het gaat om allerlei mondelinge taalactiviteiten waarbij de kinderen vaardigheden oefenen die ook voor het stellen van belang zijn. De directe doelstelling van die activiteiten is meestal niet het voorbereiden op het stellen, maar de ontwikkeling van de mondelinge taalvaardigheid of de beginnende geletterdheid. Vaak is het heel moeilijk om duidelijk de grens te trekken met andere voorbereidende taalactiviteiten, zoals voorbereidend lezen of voorbereidend spellen. De scheiding tussen lezen, spellen en stellen is voor de kleutergroepen ook niet zo van belang. We spreken daarom liever van het stimuleren van de geletterdheid bij kleuters. De activiteiten die je in dat kader onderneemt, vormen onder andere een voorbereiding op het schrijven van teksten, maar je bent altijd bezig om te werken aan een heel scala van ontwikkelingsdoelen. In hoofdstuk 3 zullen we uit-

vourig ingaan op activiteiten die zinvol zijn als voorbereiding op het stellen.

Aanvankelijk stellen

Onder *aanvankelijk stellen* verstaat men wel het schrijven van eenvoudige, eenlettergrepige, klankzuivere woorden. Eigenlijk valt het voor een belangrijk deel samen met het aanvankelijk lezen en spellen. Voor de meeste kinderen ligt de fase van het aanvankelijk stellen in groep 3. In deze fase schrijven de kinderen nog nauwelijks teksten. De meeste energie gaat zitten in het leren van de letters. De teksten die kinderen produceren, bestaan uit woorden bij tekeningen of het bedenken van korte zinnnetjes. Vaak worden ze daarbij nog geholpen door de leerkracht. Aanvankelijk stellen wordt bijvoorbeeld in het ELLO-project gebruikt.

Voortgezet stellen

Als kinderen leren hoe ze complete teksten moeten schrijven, zitten we in de fase van het *voortgezet stellen*. Hier gaat het dus echt om stellen in de zin van het schriftelijk weergeven van gedachten, ervaringen, meningen en ideeën. Als we het over stellen of schrijven hebben, dan bedoelen we dus voortgezet stellen. In de volgende hoofdstukken zullen verschillende aspecten van het voortgezet stellen uitgebreid aan de orde komen.

1.2 Stellen in de basisschool

Op de basisschool zijn er veel situaties waarin de kinderen moeten schrijven. Ze maken een verslagje bij natuuronderwijs, beantwoorden vragen uit de aardrijkskundemethode, maken een samenvatting bij studerend lezen, corresponderen via e-mail en zo zijn er nog heel wat voorbeelden te noemen. In de meeste gevallen gaan we ervan uit dat de leerlingen hun gedachten adequaat kunnen verwoorden en dat ze in staat zijn datgene wat ze bij het stelonderwijs hebben geleerd ook toe te passen.

Functionele taalactiviteiten

Als het gaat om het aanleren van taalvaardigheid en het toepassen van taalvaardigheid maken we wel een onderscheid tussen geïsoleerde oefensituaties, betekenisvolle taalactiviteiten en functionele taalactiviteiten. We spreken van *functionele taalactiviteiten* als de taal als communicatiemiddel gebruikt wordt. Dat is bijvoorbeeld het geval als de kinderen een verslagje moeten schrijven bij natuuronderwijs, als ze uitleggen hoe ze tot de oplossing van een som zijn gekomen of in de kring vertellen dat ze gisteren op straat een ongeluk hebben gezien. Ook buiten de school wordt de taal functioneel gebruikt. Meestal gaat het om mondelinge taalactiviteiten, maar ook het schrijven van teksten kan functioneel zijn, bijvoorbeeld als een kind een uitnodiging maakt voor z'n verjaardagsfeestje of een brief schrijft aan een vakantie vriendinnetje. Bij het functioneel schrijven passen kinderen de taalvaardigheid die ze bij het taalonderwijs hebben geleerd toe in een andere situatie. Dat zal niet altijd heel bewust gebeuren en kinderen hebben soms moeite om de transfer te maken van wat ze bij het taalonderwijs hebben geleerd naar functionele situaties in het dagelijks leven. Het is de taak van de leerkracht om de kinderen te helpen bij die transfer en de kinderen er weer even aan te herinneren wat ze bijvoorbeeld geleerd hebben over het schrijven van een brief.

Functioneel stellen is niet altijd even gemakkelijk voor kinderen van de basisschool. Als een tekst echt als communicatiemiddel functioneert, is

het vaak heel belangrijk dat je je goed kunt inleven in degene die je tekst onder ogen krijgt. Zo is het voor basisschoolkinderen uiterst moeilijk om bijvoorbeeld een klachtenbrief te schrijven. Een kind moet zich dan inleven in een bepaalde sociale rol waar het nog niet aan toe is en meestal komt het dan niet verder dan wat ongenueanceerd moppen.

Geïsoleerde oefensituaties

Bij *geïsoleerde oefensituaties* gaat het om activiteiten die gericht zijn op het vergroten van de taalvaardigheid. Het gaat om losse oefeningen die niet direct een communicatieve functie hebben. De relatie met andere activiteiten waar kinderen op dat moment mee bezig zijn, is vaak onduidelijk. Taallesen bestaan voor het grootste gedeelte uit geïsoleerde oefensituaties. Kinderen leren hoe ze de persoonsvorm in een zin moeten vinden of hoe ze een limerick of een brief moeten schrijven. We spreken ook wel van ondersteunende taalactiviteiten, omdat wat je in de taallessen leert, ondersteunend is voor het taalverkeer in het dagelijks leven.

In veel situaties weten kinderen de taal uitermate functioneel te gebruiken en is het niet nodig om ze nog apart te trainen in een geïsoleerde oefensituatie. De meeste kinderen zijn bijvoorbeeld prima in staat om een informeel gesprek te voeren of een boodschappenlijstje te maken. De school richt zich vooral op die taalactiviteiten die kinderen niet zo gemakkelijk in de dagelijkse omgang met andere mensen leren en het schrijven van teksten hoort daar bij uitstek bij. Dat betekent dat het stelonderwijs voor een belangrijk gedeelte plaatsvindt in geïsoleerde oefensituaties. Het uiteindelijke doel van die geïsoleerde training is dat de kinderen hun vaardigheid ook in allerlei situaties in het dagelijks leven kunnen toepassen. Het gaat er bij taalonderwijs uiteindelijk om dat de kinderen hun taal functioneel kunnen gebruiken.

Betekenisvolle taalactiviteiten

Daarnaast kennen we ook nog zogenaamde *betekenisvolle taalactiviteiten*. We spreken van betekenisvolle taalactiviteiten als kinderen binnen een stimulerende leeromgeving een opdracht uitvoeren die ze als nuttig en zinvol ervaren. Het gaat dus niet om het natuurlijk en communicatief gebruik van de taal, maar om een situatie die bewust door de leerkracht is gearrangeerd om de kinderen iets te leren op het gebied van de taal. Het houdt een beetje het midden tussen een geïsoleerde oefensituatie en een functionele taalactiviteit. We geven een voorbeeld ter verduidelijking.

Meester Rick van groep 7 wil zijn kinderen leren om een goede informatieve tekst te schrijven. Hij zoekt naar een situatie om de kinderen te motiveren en hij besluit iets te verzinnen waarbij hij gebruik maakt van zijn oude moeder van 73. In de klas vertelt hij enthousiast dat zijn moeder voor het eerst van haar leven een vliegreis gaat maken. Ze heeft met een prijsvraag een achtdaagse reis naar Madeira gewonnen en kan haast niet wachten met het pakken van de koffers. Ze wil graag wat meer informatie over wat ze op haar vakantie allemaal kan ondernemen. Nu woont ze helemaal alleen, ze komt eigenlijk nooit in de bibliotheek, en van internet heeft ze al helemaal geen verstand. Meester Rick heeft beloofd zijn moeder te helpen, maar helaas heeft hij weinig tijd. Hij vraagt een beetje zelig of de kinderen hem niet kunnen helpen. De kinderen zijn direct enthousiast. De meester denkt dat zijn moeder het meeste heeft aan wat algemene informatie over Madeira en wat tips over wat er zoal te bekijken

is. Het moet een soort toeristische informatiefolder worden. Hij heeft een voorbeeld meegenomen van een folder over Mallorca. Daar heeft zijn moeder natuurlijk niets aan als ze naar Madeira gaat, maar de kinderen kunnen er wel aan zien hoe een folder in elkaar zit. De meester stelt voor om in groepjes te werken. De kinderen gaan direct aan de slag. Ze zoeken in de schoolbibliotheek en op internet naar informatie. Ze krijgen een uur de tijd om eraan te werken, en ook de rest van de week zijn ze er op alle verloren ogenblikken mee bezig. Waar nodig geeft de meester ondersteuning en hulp of legt hij nog eens uit hoe je een goede vakantiefolder moet maken. Het resultaat is: zeven prachtige folders over Madeira. De kinderen hebben geleerd hoe ze een informatieve tekst moeten schrijven en bovendien hebben ze het idee dat ze iets nuttigs hebben gedaan voor de oude moeder van meester Rick.

In dit voorbeeld zijn de kinderen gericht bezig met het ontwikkelen van hun stelvaardigheid. Ze doen dat in een situatie die niet functioneel is. De situatie is immers verzonnen en de folders zullen niet door de moeder van meester Rick bekeken worden. De kinderen zijn bezig met het ontwikkelen van hun taalvaardigheden, maar niet zo expliciet als bij een geïsoleerde oefensituatie. Het is bovendien een geïntegreerde situatie: de kinderen zijn niet alleen bezig met stellen, maar ook met begrijpend lezen, spreken, luisteren en wereldoriëntatie. De opdracht is voor de kinderen uitdagend en betekenisvol, ook omdat de leerkracht erin slaagt het te laten lijken op een levensechte situatie, zonder dat de kinderen het misschien doorhebben. Een betekenisvolle taalactiviteit kan dus heel dicht in de buurt komen van een functionele taalactiviteit. Het belangrijkste verschil is dat een betekenisvolle activiteit is opgezet om een bepaalde taalvaardigheid te ontwikkelen en dat bij een functionele taalactiviteit de taal als communicatiemiddel in alledaagse situaties functioneert. Of een bepaalde taalactiviteit betekenisvol is, hangt sterk af van de situatie, de interesses van de kinderen en de manier waarop een leerkracht de kinderen uitdaagt, prikkelt en motiveert. In figuur 1.1 zijn de verschillen tussen een geïsoleerde oefensituatie, een betekenisvolle taalactiviteit en een functionele taalactiviteit nog eens schematisch weergegeven.

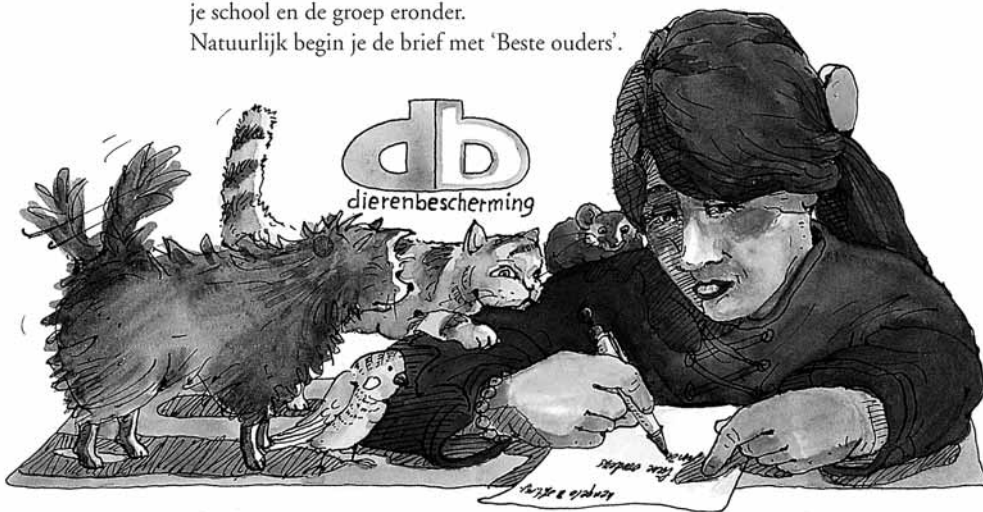
Figuur 1.1 **Overzicht van taalactiviteiten**

	Geïsoleerde oefensituatie	Betekenisvolle taalactiviteit	Functionele taalactiviteit
Doelstelling	Aanleren/vergroten van een bepaalde taalvaardigheid	Aanleren/vergroten van een bepaalde taalvaardigheid	Toepassing van een taalvaardigheid in een alledaagse situatie
Situatie	Binnen het taalonderwijs	Binnen de school, met integratie van vakken	Binnen de school, met integratie van vakken
Rol leerkracht	Leerkrachtgestuurde instructie	Ontwerpen van een motiverende leeromgeving Leerlinggestuurde instructie	Stimuleren van het toepassen van (geleerde) taalvaardigheden
Methode	Met behulp van een taal-methode	Zonder methode	Met behulp van een andere methode of zonder methode

Stellen kan dus zowel plaatsvinden in een geïsoleerde oefensituatie als binnen een betekenisvolle of functionele activiteit. Als de kinderen in een les leren hoe ze een recensie moeten schrijven, is er sprake van een geïsoleerde oefensituatie en ben je bezig met stellen als een ondersteunende taalactiviteit. Als de leerkracht de kinderen uitnodigt om voor de schoolkrant een recensie te schrijven over een boek dat ze gelezen hebben, is stellen een functionele taalactiviteit. Als de kinderen binnen een project over stripboeken een recensie moeten schrijven over hun favoriete stripboek, dan is het een betekenisvolle taalactiviteit. Het hangt dus sterk van de leerkracht af met wat voor soort taalactiviteit de kinderen bezig zijn. De hierna volgende opdracht uit de methode *Taal-tijd* (zie figuur 1.2) kan als een geïsoleerde oefensituatie worden uitgevoerd, maar kan ook aanleiding zijn tot een functionele taalactiviteit.

5 Stellen

- 4 Je hebt met de hele groep een project gedaan over huisdieren. Sommige kinderen namen hun huisdier mee naar school en vertelden erover. De hele groep bekeek videofilms over de dierenbescherming en de kinderboerderij. Er werden werkstukken gemaakt en dieren geboetseerd en getekend. De werkstukken, de geboetseerde dieren en de tekeningen zijn nu klaar. Jullie zijn zo enthousiast dat jullie besluiten er een tentoonstelling over te maken. Voor die tentoonstelling hebben jullie een dierenarts uitgenodigd, die iets zal vertellen over de verzorging van huisdieren. Schrijf een uitnodiging aan je ouders om deze expositie te komen bezoeken. Versier de brief met een tekening, of tekeningetjes langs de randen. Stel de brief zo op, dat je ouders graag zullen komen. Bespreek met juf of meester wat er in de brief komt te staan. Vergeet niet de plaats en de datum boven aan je brief te schrijven en de naam van je school en de groep eronder. Natuurlijk begin je de brief met 'Beste ouders'.

Figuur 1.2 Een opdracht uit de methode *Taal-tijd 7a*, die kan functioneren als geïsoleerde oefensituatie en als functionele taalactiviteit.

De opdracht is om een uitnodiging te schrijven voor een expositie over huisdieren. Als er in de klas geen echte expositie is, dan is het uitvoeren van de opdracht een geïsoleerde oefensituatie. Volgens de methode is

de doelstelling van de les dat kinderen een uitnodigende tekst kunnen schrijven, waarbij ze gegevens kunnen inventariseren en ordenen en vervolgens kunnen verwerken in een goed gestelde en verzorgd uitziende brief. De methode geeft aan dat het van belang is dat de uitnodiging functioneel is en dat de schrijftaak aangepast kan worden aan de situatie van de groep. Als er net een project is geweest over kunst kan de opdracht bijvoorbeeld worden veranderd in een uitnodiging om de expositie van kunstwerken te bezoeken. In dat geval gaat het om een functionele taalactiviteit. De uitnodiging heeft een communicatieve functie, want ze wordt meegenomen naar huis en gelezen door de ouders.

*De communicatieve
functie van taal*

Stationsbuurt Arnhem

**Communicatieve
functie**

Tot nu toe hebben we het steeds gehad over de communicatieve functie van het stellen: je gebruikt een tekst om aan iemand anders iets duidelijk te maken. Het schrijven van een tekst heeft ook nog een andere functie. Bij het schrijven gebruik je de taal om greep te krijgen op de werkelijkheid. Dat noemen we ook wel de conceptualiserende functie van taal. Door dingen voor jezelf te verwoorden worden ze duidelijk. Kinderen moeten de taal ook kunnen gebruiken als een middel om hun gedachten, ervaringen en gevoelens te ordenen. Dat is niet zozeer communicatief gericht, op de ander, maar meer op jezelf.

**Conceptualiserende
functie**

Expressieve functie

Een derde belangrijke functie van taal is de expressieve functie. Mensen gebruiken taal ook om te experimenteren, om hun gevoelens te uiten, om iets te zeggen wat anderen nog niet eerder zo gezegd hebben. Binnen de taal zijn er oneindig veel mogelijkheden om iets op een speciale, creatieve manier te zeggen. Het gaat hier dus niet om de taal als communicatiemiddel of de taal als voertuig van je gedachten, maar de taal is meer doel op zich. Overigens speelt er vaak wel een achterliggende bedoeling mee om origineel te zijn of dat iemand zich wil onderscheiden van anderen en zijn persoon op de voorgrond wil stellen.

De drie functies van het schrijven kun je nooit helemaal los van elkaar zien. Als je een tekst schrijft, ben je altijd bezig de taal te gebruiken om zaken helder en duidelijk te krijgen. In de meeste gevallen zul je ook schrijven voor de ander en dan speelt de communicatieve functie van taal weer een rol. En vooral bij bepaalde tekstsoorten ben je heel bewust bezig met de mogelijkheden van de taal en komt de expressieve functie sterk naar voren. Kinderen zullen ook alle functies van de taal

moeten leren: schrijven voor een ander, schrijven voor jezelf en schrijven als middel om de taal te verkennen en te ontwikkelen.

1.3 Knelpunten in het stelonderwijs

Veel mensen vinden het lastig om teksten te schrijven. Het formuleren van keurige zinnen zonder spelfouten kost menig goedgebekte taalgebruiker heel wat zweetdruppeltjes en hoofdbrekens. Mensen die veel fouten maken in brieven of verslagen, worden al gauw voor minder intelligent versleten. Het is dus geen wonder dat veel mensen een zekere schrijfangst hebben, zeker als ze niet met enige regelmaat teksten schrijven.

Aan de andere kant blijken er heel veel kinderen te zijn die voor hun plezier schrijven. Ze maken verhaaltjes, gedichten, dagboeken, brieven of beginnen vol inspiratie aan een spannende roman over tweelingen of slimme jongens die boeven vangen. Kinderen uit groep 3 vinden het vaak uitdagend om zelf korte teksten te schrijven en ook kleuters produceren enthousiast letterachtige krabbeltjes. Bij de meeste volwassenen is dat enthousiasme verdwenen. Vaak heeft dat te maken met negatieve ervaringen op de basisschool. Het gebeurde nogal eens dat je een spannend verhaal terugkreeg met een mager zesje of vol rode strepen onder de spelfouten. Zo krijg je niet echt plezier in schrijven. Ook de schrijfopdrachten waren niet altijd even uitdagend en zinvol. Drie plaatjes waar een verhaal bij moest. Halve verhalen die afgemaakt moesten worden of een opdracht in de trant van: Schrijf een verhaal met als titel 'Een verre reis'. En h oe je dat verhaal moest maken, werd er niet bij verteld.

Het stelonderwijs heeft niet de grootste prioriteit binnen de basisschool. Uit de Periodieke Peiling van het Onderwijsniveau van 1998 blijkt dat maar 28% van de leraren in de bovenbouw minstens  een keer per week aandacht besteedt aan het schrijven van teksten, 54% doet dat minstens twee keer in de week (Sijtstra e.a., 2002). De lessen stellen duren ruim een half uur tot drie kwartier. Uit een eerdere peiling blijkt dat leerlingen moeite hebben met verschillende schrijftaken. De communicatieve effectiviteit van hun teksten is vaak minimaal, dat wil zeggen dat de lezer de nodige moeite moet doen om te begrijpen wat de schrijver bedoelt.

Uit een onderzoek naar stellen in veelgebruikte taalmethoden komt ook niet echt een rooskleurig beeld van het stelonderwijs naar voren (Blok & Van Gelderen, 1990). De resultaten worden bevestigd in de karakteristiek van het Nederlandse taalonderwijs op de basisschool uit 1998 (Sijtstra, 1998). We kunnen op basis van deze literatuur globaal de volgende typering geven van het Nederlandse stelonderwijs:

a Er wordt *weinig instructie* gegeven. Leerlingen krijgen vaak de opdracht een tekst te schrijven, zonder verdere informatie over hoe ze te werk moeten gaan. Leerkrachten gaan er nog te vaak van uit dat kinderen leren schrijven door het gewoon veel te doen. Er is weinig aandacht voor het aanleren van schrijfstrategie en of voor het schrijfproces. Ook de instructie achteraf is vaak minimaal. De leerlingen krijgen vaak weinig commentaar bij hun tekst en leren dus weinig van feedback van de leerkracht.

- b Het stelonderwijs is *onsystematisch*. Er is geen didactische opbouw waarbij geleidelijk aandacht wordt besteed aan de verschillende aspecten van het stellen. De ene week zijn de kinderen bezig met het schrijven van een gedicht, de volgende week werken ze aan een advertentie en de week daarop staat de brief op het programma. Het komt niet zo vaak voor dat er een aantal weken achter elkaar wordt gewerkt aan één bepaald aspect van het stellen. Een stelopdracht is meestal een totaalopdracht waarbij de leerlingen aan alle schrijfvaardigheden tegelijk moeten denken. De opdrachten zijn onvoldoende gespecificeerd, zodat een leerling niet goed weet waar hij op moet letten bij het schrijven van de tekst.
- c Het stelonderwijs is *eenzijdig*. De verschillende componenten van de stelvaardigheid krijgen onvoldoende aandacht. Er is vooral aandacht voor het verzamelen van informatie. Het formuleren van correcte zinnen en het herschrijven van een tekst komen amper aan bod. Ook leren de kinderen nauwelijks te reflecteren op wat ze geschreven hebben.
- d Veel stelopdrachten zijn *onrealistisch*. Vaak ontbreken aanwijzingen over de inhoud, het publiek en het doel van de tekst die de kinderen moeten schrijven. Daardoor hangen veel opdrachten los in de lucht en sluiten ze niet aan bij de ervaringswereld van kinderen.
- e Het stelonderwijs wordt te veel *geïsoleerd* van andere taalactiviteiten. Bij het lezen doen kinderen veel kennis op over tekstsoorten en de opbouw van teksten. Die kennis zouden de leerlingen heel goed kunnen toepassen bij het stelonderwijs. De meeste methoden schenken daar geen aandacht aan en beschouwen stellen en lezen als twee aparte vaardigheden. Juist voor meertalige leerlingen is de afstemming tussen lezen en stellen belangrijk, omdat bij hen de schrijfvaardigheid vaak minder is ontwikkeld dan de leesvaardigheid. Ook is er in methoden weinig samenhang tussen stellen en taalbeschouwing. Bij taalbeschouwing leren de kinderen veel over correcte zinnen en bijzonderheden in het taalgebruik en die kennis zouden ze uitstekend kunnen toepassen bij het schrijven van teksten. Hetzelfde geldt voor spelling. Het spellingonderwijs wordt meestal met een aparte methode aangeleerd en er is weinig relatie met het stelonderwijs, terwijl het bij het schrijven van teksten juist gaat om de functionele toepassing van wat kinderen in de spellingles geleerd hebben.
- Ook de afstemming met andere vakken is een knelpunt. In veel methoden voor wereldoriëntatie krijgen de kinderen opdrachten om een tekst te schrijven of een samenvatting te maken, terwijl daar bij het stelonderwijs nog nauwelijks aandacht aan besteed is. Zie figuur 1.3.
- f Het stelonderwijs is vaak *ongedifferentieerd*. Alle kinderen krijgen dezelfde schrijfoopdracht, of die nu aanspreekt of niet. Ook is er weinig aandacht voor meertalige leerlingen. Kinderen die een andere thuistaal hebben, moeten erg veel energie steken in het zich eigen maken van de mondelinge taalvaardigheid in het Nederlands. Hun formuleervaardigheid is vaak gering en het schrijven van een tekst is al helemaal lastig.

9 Briefje aan Liefje

Weet je nog, dat Liefje op bezoek was bij het Neurievolk?
De koning vond Liefje erg lief.
Hij schrijft haar een brief.

Nee, het lukt de koning niet.
Help jij hem even?
► Schrijf de brief van de koning aan Liefje.
Vraag of Liefje terugkomt.

Figuur 1.3 Een voorbeeld van een onrealistische stelopdracht uit de tweede versie van *Taal actief*. Het onderwerp sluit niet aan bij de belevingswereld en er worden geen aanwijzingen gegeven over inhoud, publiek en doel van de tekst.

Deze karakteristiek van het stelonderwijs is grotendeels gebaseerd op oudere methoden zoals *Taal totaal*, *Taal kabaal* of de eerste versie van *Taal actief*. In speciale leergangen voor stellen, zoals *Schrijf je wijzer*, *Stel je kunt het wel*, ligt de situatie anders. Daar wordt wel veel aandacht besteed aan systematische stelinstructie, maar er zijn weinig scholen die een aparte methode voor het stelonderwijs gebruiken. Het onderwijs in stellen lijkt in de nieuwere taalmethoden wel iets beter uitgewerkt te zijn. Zo besteedt de methode *Taalverhaal* systematisch aandacht aan het proces van totstandkomen van een tekst (zie ook opdracht 1.1). In hoofdstuk 9 komen we uitgebreid op de methoden voor het stelonderwijs terug.

De schets van het stelonderwijs die we hierboven gegeven hebben, is geen neutrale en objectieve beschrijving. Er spreekt al een bepaalde visie uit op hoe het stelonderwijs het beste gegeven kan worden. Die visie zou je heel kort als volgt kunnen weergeven. Goed stelonderwijs kenmerkt zich door:

- een duidelijke instructie, met aandacht voor schrijfstrategieën;
- een systematische leerlijn;
- aandacht voor alle componenten van het schrijfproces;
- realistische schrijfoopdrachten waarbij publiek en doelstelling duidelijk omschreven zijn;
- betekenisvolle schrijfsituaties, met samenhang met andere taalactiviteiten en vakgebieden;
- differentiatie naar belangstelling en instructie.

In de volgende hoofdstukken zullen we deze visie uitwerken en toelichten.

Samenvatting

Stellen is het schriftelijk weergeven van gedachten, ervaringen, ideeën, waarnemingen en gevoelens in de vorm van een tekst. Het kan gaan om een creatieve tekst (creatief schrijven) en om een zakelijke tekst (zakelijk schrijven). In het stelonderwijs op de basisschool worden wel drie fasen onderscheiden: voorbereidend stellen, aanvankelijk stellen en voortgezet stellen.

Op school zijn er drie typen situaties waarin kinderen kunnen schrijven. We spreken van een functionele taalactiviteit als de taal als een communicatiemiddel gebruikt wordt. Als de kinderen werken met een losse opdracht waarin een bepaalde stelvaardigheid getraind wordt, noemen we dat een geïsoleerde oefensituatie. Als een leerkracht voor kinderen een motiverende leeromgeving ontwerpt waarbinnen ze een tekst moeten schrijven, spreken we van een betekenisvolle taalactiviteit.

Het doel van het schrijven van een tekst is niet alleen informatie overdragen (de communicatieve functie), maar ook het ordenen van gedachten en ervaringen (de conceptualiserende functie) en iets op een speciale manier onder woorden brengen (de expressieve functie).

Aan de praktijk van het stelonderwijs kan nog het nodige verbeterd worden. Er wordt bijvoorbeeld weinig instructie gegeven, er is geen duidelijke leerlijn en er is nauwelijks een relatie met andere taalactiviteiten.

Opdrachten

- 1.1 Hierna volgt een les uit *Taalverhaal 7*, waarin de kinderen wordt geleerd hoe je een oproep moet schrijven. Bedenk een betekenisvolle schrijfsituatie waarin de kinderen een oproep moeten schrijven. De les uit de methode kan eventueel gebruikt worden in het kader van instructie door de leerkracht. Je kunt de situatie op je eigen stageschool als voorbeeld nemen.

Een oproep

Een oproep is een vraag aan veel mensen. Een oproep moet kort, overtuigend en opvallend zijn. Een oproep zie je bijvoorbeeld in de krant. De kop van de oproep moet de aandacht trekken.

Opdracht 1 Bedenken > klas

In de winter kunnen vogels moeilijk eten vinden. Je gaat mensen in de buurt oproepen om voer voor de vogels buiten te hangen in de winter.

- 1 Voor wie schrijf je en wat is het doel?
- 2 Wat voor voer kunnen de mensen aan de vogels geven?
- 3 Hoe kun je ervoor zorgen dat de tekst overtuigend is?
- 4 Hoe kun je ervoor zorgen dat de oproep opvalt?

Opdracht 2 Bedenken > tweetal

Wat moet er allemaal in de oproep staan? Praat er samen over. Maak aantekeningen in kernwoorden.

Opdracht 3 Doen > alleen

Schrijf een oproep om voer buiten te hangen voor de vogels. Gebruik wat je bedacht hebt bij opdracht 1 en 2. Maak korte en duidelijke zinnen. Zorg ervoor dat je oproep de mensen overtuigt. Verzin een goede kop voor de oproep en schrijf hem erboven. Zorg ervoor dat je oproep er opvallend en overzichtelijk uitziet.

Opdracht 4 Terugkijken > alleen

1 Lees je oproep nog een keer. Is het een duidelijke oproep geworden?

- 2 Controleer of jouw oproep:
- uit korte, duidelijke zinnen bestaat;
 - goede argumenten geeft;
 - er opvallend en overzichtelijk uitziet.

Controleer ook of:

- de spelling goed is;
 - de zinnen goed zijn.
- 3 Wil je iemand anders om commentaar vragen?
- 4 Herschrijf je oproep en schrijf hem in het net.

Opdracht 5 extra

Wat zou jij graag anders willen zien in de klas of op de school? Schrijf er een oproep voor.

- 1.2 Bekijk in één leerjaar van een moderne taalmethode hoe het stellen is uitgewerkt. Kies uit de methodes *Zin in taal*, *Taalverhaal*, *Taal op maat* en de nieuwste versies van *Taaljournaal* en *Taal actief*. Klopt het beeld met de karakteristiek van het stelonderwijs die in paragraaf 1.3 gegeven wordt? Let op het volgende:
- a Is er een duidelijke volgorde in de lessen? Wordt er in een les voortgebouwd op eerdere lessen?
 - b Wat is het lesdoel? Welke aspecten van het stellen staan centraal?
 - c Zijn het realistische stelopdrachten? Past het onderwerp in de belevingswereld van kinderen?
 - d Wordt er duidelijk instructie gegeven? Op welke manier?
 - e Is er differentiatie in bijvoorbeeld de schrijfoopdrachten of instructie? Is er aandacht voor zwakke of anderstalige kinderen?
- 1.3 Bedenk een stelopdracht voor groep 6 waarin je aandacht besteedt aan de conceptualiserende functie van de taal, en een opdracht waarin de expressieve functie van de taal centraal staat.